

Psychiatrická komorbidita u uživatelů metamfetaminu/pervitinu

Mgr. B. Orliková, PhDr. L. Csémy
Centrum epidemiologického a klinického
výzkumu závislostí
Národní ústav duševního zdraví, Klecany

Témata prezentace

- Přehled základních informací týkající se užívání metamfetaminu v ČR
- Přehled základních informací o výskytu dalšího psychického onemocnění u uživatelů metamfetaminu/pervitinu ze zahraničních studií
- Informace o výzkumu zahájenému v r. 2015 v rámci Národního ústavu duševního zdraví – evaluace léčby závislostí v ČR, jehož součástí je i substudie zaměřená na výskyt psychiatrické symptomatiky u uživatelů pervitinu
- Literatura k tématu

Užívání metamfetaminu v ČR

- V ČR - užívání metamfetaminu/pervitinu na velmi vysoké úrovni, ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi, kde bylo jeho užívání spíše omezené (EMCDDA, 2009)
- V současné době se nicméně užívání metamfetaminu rozmáhá i v jiných zemích v Evropě i ve světě, což podněcuje zvýšený zájem o studium této problematiky (EMCDDA, 2014).
- V ČR bylo v r. 2013 odhadováno 34 200 problémových uživatelů metamfetaminu, oproti 10 700 uživatelům opiátů (Mravčík et al., 2014), zkušenost s metamfetaminem má v ČR .
- V ČR se přitom setkáváme s paradoxem, který spočívá v dlouhé historii užívání metamfetaminu, bohatých zkušenostech v léčbě závislosti na metamfetaminu a současně v nedostatku informací, jak je tato léčba vedena, chybí studie prokazující efektivitu konkrétních intervencí (Yates, 2013, Hetzerová, Gabrhelík, 2014).
- V registru léčených uživatelů drog v ČR bylo v r. 2013 hlášeno 9 784 klientů, z nichž je cca 70% uživatelů metamfetaminu (Mravčík et al., 2014).

Duální diagnózy / psychiatrická komorbidity a užívání návykových látek

Pojem duální diagnóza je v psychiatrické a adiktologické literatuře používán pro souběh poruchy z užívání návykových látek a jiné psychické poruchy.

Dle přehledových studií je výskyt psychiatrické komorbidity – duální diagnózy cca u poloviny klientů/pacientů v léčebných zařízeních. U psychiatrických pacientů se poruchy související s užíváním návykových látek udávají také v cca polovině případů.

Nejčastější jsou úzkostné a depresivní poruchy, poruchy osobnosti, psychotické poruchy, poruchy příjmu potravy.

Klienti s duální diagnózou mají těžší průběh nemoci, závažnější zdravotní a sociální důsledky, více obtíží v léčbě a horší léčebné výsledky. (EMCDDA, 2004, Kalina, Vácha, 2013).

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Přehledové studie uvádějí, že 35 – 72 % uživatelů metamfetaminu trpí další psychiatrickou diagnózou, zejména úzkostnými a depresivními stavy, psychotickými poruchami, poruchami osobnosti, poruchami příjmu potravy, taktéž nelátkovými závislostmi – patologickým hráčstvím, případně další poruchou z užívání návykových látek, např. alkoholu (Salo et al., 2011, EMCDDA 2014, Scott et al., 2007).

Část uživatelů trpí primární psychickou poruchou, která není spojená s užíváním drog, u části vznikla psychická porucha v důsledku užívání drog (u metamfetaminu se typicky jedná o psychotické stavy). Do okruhu duálních diagnóz se oprávněně zahrnuje i ADHD (attention deficit hyperactivity disorder), která představuje závažnou neuropsychickou problematiku a pojí se s další psychiatrickou komorbiditou (Kalina et al., 2014). Další specifickou problematikou je poškození kognitivních funkcí u dlouhodobých uživatelů, které je dáno neurotoxicitou metamfetaminu (Hosák et al., 2011, Scott et al., 2007). Psychiatrická komorbidita je jedním z ústředních témat při léčbě závislosti na stimulantech, které by mělo být bráno v potaz při stanovení léčebného režimu (Salo et al., 2011). Diagnostické zanedbání psychopatologických komplikací závislostní poruchy může vést k neadekvátnímu nastavení léčebného plánu s negativními důsledky pro klienta (Kalina, Vácha, 2013).

Psychiatrická komorbidita - metamfetamin

Salo et al., 2011, Psychiatric comorbidity in methamphetamine dependence

Poruchy nálady 47,1 %

32,3 % primární, „MA induced“ – 14,8 %

(nejčastější deprese, dále bipolární porucha)

Úzkostné poruchy 28 %

24 % primární, „MA induced“ – 4 %

(nejčastější generalizovaná úzkostná porucha a PTSD)

Psychotické stavy 27,8 %

4 % primární, „MA induced“ – 23,8 %

Poruchy osobnosti (2,6 %), poruchy příjmu potravy (2,6 %)

(DSM IV kritéria pro rozlišení poruch způsobených užíváním látky a poruch bez souvislosti s užíváním)

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

WHO Multi-Site Project on Methamphetamine Induced Psychosis: Studie provedená s pacienty přijatými pro metamfetaminovou psychózu do psychiatrických zařízení (Austrálie, Japonsko, Thajsko, Filipíny), (Ali et al., 2006)

Psychiatrická komorbidita

Předchozí psychiatrická péče – cca 60 % participantů
zkušenost s psychiatrickou péčí (z toho polovina pro
psychické potíže, které nebyly způsobené užíváním drog)

Psychický stav participantů v době provádění výzkumu

Závažné depresivní stavy – 8 % (Filipíny) – 66 % (Austrálie)

Závažné úzkostné stavy – 54 % (Austrálie) - 72 % (Filipíny)

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Hides et al. 2015, Psychotic disorders in metamphetamine users

- 51% uživatelů metamfetaminu trpí nebo trpělo psychotickými stavy (z nich 39% v minulosti, 61% v současné chvíli)
- 80 % = psychóza vyvolaná užíváním metamfetaminu,
- 20 % = primární psychotické stavy

(nicméně se skupiny neliší co do závažnosti příznaků)

- čím nižší věk začátku užívání, tím pravděpodobnější vznik psychózy vyvolané užíváním metamfetaminu

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Dluzen, Liu, 2008, Gender difference in MA use and response. A review

Deprese

- 38,8% u žen, 29,8 % u mužů (Hser et al)
- 68 % u žen, 50 % u mužů (Zweben et al)
- 54 % u žen, 46 % u mužů (Rawson et al)

Sebevražedné myšlenky

- 35,9 % u žen, 5,6 % u mužů (Rawson et al)

U žen častěji MA sebededikace depresivních stavů, únik od emocionálních problémů jako často uváděný důvod začátku užívání

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Chen, et al, 2003, Premorbid characteristics and comorbidity of methamphetamine users with and without psychosis

- Výzkum týkající se charakteristik těch uživatelů MA, u nichž se vyvine psychotický stav v souvislosti s užíváním a těch, u kterých se v průběhu užívání nerozvine
- Pravděpodobnost rozvoje psychózy je vyšší u uživatelů, kteří začali užívat drogu v nízkém věku a zkonsumovali větší množství drogy (míněno jako celkový objem drogy zkonsumovaný v průběhu drogové kariéry, nikoli jako výše dávky)
- Uživatelé, u kterých se rozvinula psychóza, vykazovali vyšší míru depresivních symptomů, poruch z užívání alkoholu a poruch osobnosti. U těch, u nichž byla zaznamenána porucha osobnosti (zejména schizoidní/schizotypní), měla psychóza spojená s metamfetaminem horší a delší průběh

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Salo et al, 2013, Predictors of methamphetamine psychosis:
History of ADHD and drug exposure

- Uživatelé metamfetaminu s historií ADHD jsou náchylnější k vzniku metamfetaminové psychózy
- Uživatelé metamfetaminu, u nichž se rozvinula psychóza, častěji uváděli předchozí zkušenost s psychiatrickou péčí než ti, u nichž se psychóza nerozvinula

Yen, Chong, 2006, Comorbid psychiatric disorders, sex and methamphetamine use in adolescents (Taiwan)

47% uživatelů s psychiatrickou komorbiditou, nejčastěji úzkostné poruchy, deprese, poruchy osobnosti, ADHD

Psychiatrická komorbidita – metamfetamin

Scott et al, 2007, Neurocognitive effects of metamphetamine: a critical review and metaanalysis.

- 40 % chronických uživatelů metamfetaminu vykazuje středně závažné až závažné neurokognitivní poškození (nutno ale brát v potaz premorbidní ADHD, komorbidní deprese a jinou psychiatrickou komorbiditu, užívání jiných látek apod.), není zcela výzkumem podloženo, zda a jak dochází ke zlepšení v průběhu abstinence

Závislost na metamfetaminu a zároveň na dalších látkách

- 20 – 35% uživatelů MA zároveň vykazují závislost na alkoholu

NUDZ – základní informace

Národní ústav duševního zdraví (od r. 2015, Klecany u Prahy, transformované Psychiatrické centrum Praha, ředitel prof. Hoschl, www.nudz.cz) – klinické a výzkumné pracoviště.

NUDZ – základní informace

Zaměření výzkumných programů:

- neurobiologie duševních poruch, neurobiologie stárnutí a demence
- psychiatrická epidemiologie a sociální psychiatrie
- epidemiologický a klinický výzkum závislostí
- výzkum poruch spánku a cirkadiánních rytmů
- využití moderních technologií v psychiatrii

+ klinická část – pobytová se 60 lůžky, denní stacionáře a ambulance

NUDZ - EPCLIRA

Centrum pro epidemiologický a klinický výzkum závislostí,
vedoucí dr. Csémy

- Pracovní skupina Evaluace léčby, Substituční léčba závislosti na opiátech a Psychiatrická komorbidita

= výzkum zaměřený na evaluaci léčebných intervencí v ČR
(substudie zaměřená na substituční léčbu a na výskyt psychiatrické komorbidity u uživatelů pervitinu)

Studie – základní informace

V ČR nebyla dosud provedena studie zaměřená na výskyt dalších psychických poruch u uživatelů metamfetaminu. Plánovaný výzkum by měl být zaměřen na souvislost užívání drogy a psychického onemocnění (potíže předcházející užívání drogy, potíže související s užíváním drog nebo jím přímo vyvolané, psychický stav klientů na počátku a v průběhu léčby závislosti a po dlouhodobé abstinenci).

- prospektivní kohortová studie porovnávající výsledky intervencí ve 5 typech zařízení (nizkoprahové zařízení, ambulantní léčebné zařízení, substituční léčba závislosti na opiátech, pobytová léčba v PN a v TK)
- první sběr údajů bude probíhat v době do dvou týdnů od zahájení léčby a dále po 3 a 12 měsících od zahájení kontaktu
- základní metodou sběru dat je rozhovor s pacientem v délce cca 60 minut, některé části dotazníku budou vyplňovat respondenti sami. Budou zjišťovány sociodemografické údaje, zkušenosti s předchozí léčbou, historie užívání drog, stupeň závislosti, somatické zdraví a kvalita života

Studie – použité nástroje

- *Addiction Severity Index-Lite (ASI-Lite) (McLellan et al., 1980, Kubička and Csémy, 1998)*
- *Severity of Dependence Scale (SDS) (Gossop et al., 1995)*
- *Části týkající se symptomatologie somatické komorbidity a bydlení z Maudsley Addiction Profile (MAP) (Marsden et al., 1998b, Šefránek, 2013)*
- *Mental Health Inventory – 5 (MHI-5)*
- *Brief Symptom Inventory 53 (BSI 53)*
- *Quality of Life Enjoyment and Satisfaction Questionnaire – Short Form (Q-LES-Q-SF)*
- *Circumstances, Motivation, and Readiness scales for substance abuse treatment (CMR)*
- *Část týkající se rizikového chování z dotazníku EMCDDA*

Studie – použité nástroje

FOLLOW-UP

Setrvání v léčbě a případné důvody a okolnosti ukončení léčby

Dotazník o podstoupené terapii (Treatment services review – TSR) (McLellan et al., 1989)

Dotazník spokojenosti klienta (Treatment perceptions questionnaire – TPQ) (Marsden et al., 1998a)

PERSONÁL:

Informace o struktuře programu budou sebrány při rozhovoru tazatele s vedoucím programu. Členové týmu, přicházející do kontaktu s klientem vyplní *Dotazník postojů/spokojenosti personálu Counsellor attitudes/belief questionnaire (Kang et al., 1997).*

Studie – současná fáze

Nyní – byly provedeny pilotní rozhovory s klienty/pacienty, od června zahájení „ostrého“ sběru dat v jednotlivých spolupracujících zařízeních za využití vyškolených externích tazatelů

Do konce roku 2015 dokončení sběru dat I. fáze (rozhovor po zahájení poradenského kontaktu/léčby) a zahájení sběru dat II. fáze (po 3 měsících).

Vize a přesahy

Další témata týkající se metamfetaminu, ke kterým existují v ČR pouze dílčí informace a kterým by měla být věnována pozornost v rámci výzkumu:

Prevalence užívání metamfetaminu u primárně psychiatricky léčených pacientů

Neurokognitivní poškození u uživatelů metamfetaminu v důsledku neurotoxicity

Komorbidity poruch souvisejících s užíváním metamfetaminu

- a poruch souvisejících s užíváním alkoholu
- a nelátkových závislostí

Násilné chování související s užíváním metamfetaminu

Přehled literatury:

Ali, R., Baigent, M., Marsden, J., Montiero, M., Srisurapanont, M., Sunga, A., Vial, R., Wada, K.: WHO Multi-Site Project on Methamphetamine Induced Psychosis: A Descriptive Report of Findings from Participating Countries. Parkside. Drug and Alcohol Services South Australia. 2006.

Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (2014): Exploring Methamphetamine Trends in Europe. Lucemburk, Úřad pro publikace EU.

Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (2009): [Methamphetamine: a European Union perspective in the global context](#). Lucemburk, Úřad pro publikace EU.

Dluzen, D. E., Liu, B. (2008): Gender Differences in Methamphetamine Use and Responses: A review. *Gender Medicine* 5 (1), 24-35.

Gabrhelík, R., Šťastná, L., Holcnerová, P., Miovský, M., Minařík, J. (2010): Aktuální otázky léčby závislosti na metamfetaminu. *Adiktologie* 10 (2), 92-100.

- Hides, L., Dawe, S., McKetin, R., Kavanagh, D. J., Young, R. M., Teesson, M., Saunders, J. B. (2015): Primary and Substance-induced Psychosis in Methamphetamine Users. *Psychiatry Research*. 226 (1), 91-96.
- Hetzerová, L., Gabrhelík, R. (2014): Pohled personálu ženského lůžkového oddělení Kliniky adiktologie na léčbu pacientek závislých na pervitinu. Pilotní studie. *Adiktologie*, 14 (1), 22-29.
- Hosák, L., Hrnčiarová, J., Bažant, J., Tibenská, A., Maixnerová, R. (2011): Výzkum závislosti na metamfetaminu na Psychiatrické klinice v Hradci Králové. Souhrn nejzajímavějších výsledků. *Alkoholismus a drogové závislosti* 46 (3), 129-142.
- Chen, C. K., Lin, S. K., Sham, P. C., Ball, D., Loh, E. W., Hsiao, C. C., Chiang, Y. L., Ree, S. C., Lee, C. H., Murray, R. M. (2003): Pre-morbid Characteristics and Comorbidity of Methamphetamine Users with and without Psychosis. *Psychological Medicine* 33, 1409-1414.
- Kalina, K., Rubášová, E., Miovský, M., Čablová, L., Štastná, L. (2013): Vliv ADHD na proces a výstupy léčby u klientů terapeutických komunit pro drogově závislé v České republice. Pilotní studie. *Adiktologie*, 13(2), 130–143.
- Kalina, K., Vácha, P. (2013): Duální diagnózy v terapeutických komunitách pro závislé. Možnosti a meze integrované léčby. *Adiktologie* 13 (2), 144-164.
- .

Mravčík, V. a kol. (2014): Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2013. Praha, Úřad vlády ČR.

Salo, R., Flower, K., Kielstein, A., Leamon, M. H., Nordahl, T., Galloway, G. (2011): Psychiatric Comorbidity in Methamphetamine Dependence. *Psychiatry Res.* 182 (2-3), 356–361.

Salo, R., Fassbender, C., Iosif, A. M., Ursu, S., Leamon, M. H., Cameron, C. (2013): Predictors of Methamphetamine Psychosis: History of ADHD relevant Childhood Behaviors and Drug Exposure. *Psychiatry Res.* 210 (2), 1-16.

Scott, J. C., Woods, S. P., Matt, G. E., Meyer, R. A., Heaton, R. K., Atkinson, J. H., Grant, I. (2007): Neurocognitive Effects of Metamphetamine: A Critical Review and Meta-analysis. *Neuropsychol Rev* 17, 275-297

Yen, Ch. F., Chong, M. Y. (2006): Comorbid Psychiatric Disorders, Sex and Methamphetamine Use in Adolescents: A Case Control Study. *Comprehensive Psychiatry* 47, 215-220.

Děkuji za pozornost.

Mgr. Barbora Orlíková

barbora.orlikova@nudz.cz

Národní ústav duševního zdraví

Topolová 748, Klecany

www.nudz.cz